

Polsk Hjelpearke – Nivå I, II og III

Grammatikk, ordforråd og eksamentips | LK20

Det polske alfabetet

32 bokstaver

A Ą B C Ć D E Ę F G H I J K L Ł M N
Ń O Ó P R S Ś T U W Y Z Ż Ẃ

Særlige bokstaver og uttale

- **ą** – nasal “on” (før konsonant)
- **ę** – nasal “en” (før konsonant)
- **ć** – myk “tsj” som i “chip”
- **ł** – som engelsk “w”
- **ń** – myk “nj”
- **ó** – uttales som “u”
- **ś** – myk “sj”
- **ź** – myk “zj”
- **ż** – som “zj” (hardere)
- **rz/ż** – samme lyd “zj”
- **sz** – som “sj”
- **cz** – som “tsj”
- **ch/h** – som norsk “h”
- **w** – uttales som “v”

Betoning

Alltid på **nest siste stavelse**:*Warszawa, Polak, studentka*

Kasussystemet (7 kasus)

Oversikt over kasus

1. **Nominativ** (Mianownik) – kto? co?
2. **Genitiv** (Dopełniacz) – kogo? czego?
3. **Dativ** (Celownik) – komu? czemu?
4. **Akkusativ** (Biernik) – kogo? co?
5. **Instrumentalis** (Narzędnik) – kim? czym?
6. **Lokativ** (Miejscownik) – o kim? o czym?
7. **Vokativ** (Wołacz) – tiltale

Substantiv

Kjønn (3 kjønn)

- **Maskulin**: -konsonant (*student, dom*)
- **Feminin**: -a, -i (*kobieta, pani*)
- **Nøytrum**: -o, -e, -ę (*okno, morze*)

Maskulin bøyning (entall)

	levende	ikke-lev.
Nom.	student	dom
Gen.	student-a	dom-u
Dat.	student-owi	dom-owi
Akk.	student-a	dom
Instr.	student-em	dom-em
Lok.	studencie	dom-u
Vok.	studencie!	dom-u!

Feminin bøyning (entall)

	kobieta
Nom.	kobiet-a
Gen.	kobiet-y
Dat.	kobie-cie
Akk.	kobiet-ę
Instr.	kobiet-ą
Lok.	kobie-cie
Vok.	kobiet-o!

Nøytrum bøyning (entall)

	okno
Nom.	okn-o
Gen.	okn-a
Dat.	okn-u
Akk.	okn-o
Instr.	okn-em
Lok.	okn-ie
Vok.	okn-o!

Flertall (alle kjønn)

	M	F	N
Nom.	-i/-y/-owie	-y/-i	-a
Gen.	-ów/-i/-y	-y/-i	-y/-i
Dat.	-om	-om	-om
Akk.	=Gen/Nom	-y/-i	-a
Instr.	-ami	-ami	-ami
Lok.	-ach	-ach	-ach

Adjektivbøyning

Entall

	M	F	N
Nom.	dobr-y	dobr-a	dobr-e
Gen.	dobr-ego	dobr-ej	dobr-ego
Dat.	dobr-emu	dobr-ej	dobr-emu
Akk.	-ego/-y	dobr-ą	dobr-e
Instr.	dobr-ym	dobr-ą	dobr-ym
Lok.	dobr-ym	dobr-ej	dobr-ym

Flertall

	M-pers.	Andre
Nom.	dobr-zy	dobr-e
Gen.	dobr-ych	dobr-ych
Dat.	dobr-ym	dobr-ym
Akk.	dobr-ych	dobr-e
Instr.	dobr-ymi	dobr-ymi
Lok.	dobr-ych	dobr-ych

Gradbøyning

- **Komparativ**: -szy, -ejszy
młody → *młodszy*
interesujący → *bardziej interesujący*
- **Superlativ**: naj- + komparativ
najmłodszy, najbardziej interesujący

Uregelrette adjektiv

- dobry – lepszy – najlepszy
- zły – gorszy – najgorszy
- duży – większy – największy
- mały – mniejszy – najmniejszy

Pronomen

Personlige pronomen

	Nom.	Gen.	Dat.	Akk.
jeg	ja	mnie	mi	mnie
du	ty	ciebie	ci	ciebie
han	on	jego	mu	go
hun	ona	jej	jej	ją
det	ono	jego	mu	je
vi	my	nas	nam	nas
dere	wy	was	wam	was
de	oni/one	ich	im	ich/je

Høflig tiltale

- **Pan** (herr) – til menn
- **Pani** (fru) – til kvinner
- **Państwo** – til par/grupper

Verbkonjugasjon

Aspekt (viktig!)

Polske verb har to aspekter:

- **Imperfektiv** – uavsluttet, gjentagende
- **Perfektiv** – avsluttet, engangs

Eksempler:

czytać (lese, imperf.) → *przeczytać* (lese ferdig, perf.)

pisać (skrive, imperf.) → *napisać* (skrive ferdig, perf.)

Presens (nåtid)

Bare imperfektive verb har presens!

	czytać	mówić
ja	czytam	mówię
ty	czytasz	mówisz
on/ona	czyta	mówi
my	czytamy	mówimy
wy	czytacie	mówicie
oni/one	czytają	mówią

Konjugasjonstyper

- **I. konj. (-am/-asz):** czytać, pisać
- **II. konj. (-ę/-isz):** mówić, robić
- **III. konj. (-ę/-esz):** umieć, rozumieć

Preteritum (fortid)

Bøyes etter kjønn og tall!

	M	F
ja	czytałem	czytałam
ty	czytałeś	czytałaś
on/ona	czytał	czytała
my	czytaliśmy	czytałyśmy
wy	czytaliście	czytałyście
oni/one	czytali	czytały

Futurum (fremtid)

Imperfektiv: będę + infinitiv/partisipp
Będę czytać / Będę czytał(a)

Perfektiv: presensform = fremtid
Przeczytam (jeg vil lese ferdig)

Viktige verb

być (være)

	Presens	Pret.
ja	jestem	byłem/am
ty	jesteś	byłeś/aś
on/ona	jest	był/a
my	jesteśmy	byliśmy
wy	jesteście	byliście
oni/one	są	byli/y

mieć (ha)

	Presens
ja	mam
ty	masz
on/ona	ma
my	mamy
wy	macie
oni/one	mają

Andre viktige verb

- **iść/chodzić** – gå
- **jechać/jeździć** – kjøre
- **jeść** – spise
- **pić** – drikke
- **spać** – sove
- **wiedzieć** – vite
- **chcieć** – ville
- **móc** – kunne
- **musieć** – måtte

Modalverb

- **może** – jeg kan
- **muszę** – jeg må
- **chcę** – jeg vil
- **powinienem/nam** – jeg bør

Tallord

Grunntall 1-20

1 jeden/jedna/jedno	11 jedenaście
2 dwa/dwie	12 dwanaście
3 trzy	13 trzynaście
4 cztery	14 czternaście
5 pięć	15 piętnaście
6 sześć	16 szesnaście
7 siedem	17 siedemnaście
8 osiem	18 osiemnaście
9 dziewięć	19 dziewiętnaście
10 dziesięć	20 dwadzieścia

Tital og større

- 30 trzydzieści, 40 czterdzieści
- 50 pięćdziesiąt, 100 sto
- 200 dwieście, 1000 tysiąc

Tallord + substantiv

- 1: nominativ entall
- 2-4: nominativ flertall
- 5+: genitiv flertall

jeden student, dwa studenty, pięciu studentów

Preposisjoner med kasus

Med genitiv

- **z** – fra, av
- **do** – til
- **od** – fra (person)
- **bez** – uten
- **dla** – for
- **koło/obok** – ved siden av
- **podczas** – under, i løpet av
- **zamiast** – i stedet for

Med dativ

- **dzięki** – takket være
- **wbrew** – i strid med
- **ku** – mot, i retning av

Med akkusativ

- **przez** – gjennom
- **na** – på, til (bev.)
- **w** – inn i (bev.)
- **o** – om (tema, tidspunkt)
- **za** – bak (bev.)

Med instrumentalis

- **z** – med (følge)
- **przed** – foran, før
- **za** – bak (pos.)
- **nad** – over
- **pod** – under
- **między** – mellom

Med lokativ

- **w** – i (pos.)
- **na** – på (pos.)
- **o** – om (snakke om)
- **po** – etter, langs
- **przy** – ved

Veksling bevegelse/posisjon

Akk = bevegelse (dokąd?):

Idę na uniwersytet.

Lok = posisjon (gdzie?):

Jestem na uniwersytecie.

Nyttige uttrykk

Hilsener og høflighet

- Cześć! – Hei! (uformelt)
- Dzień dobry – God dag
- Dobry wieczór – God kveld
- Dobranoc – God natt
- Do widzenia – Ha det
- Dziękuję – Takk
- Proszę – Vær så god / Vær så snill
- Przepraszam – Unnskyld
- Nie ma za co – Ingen årsak

Presentasjon

- Mam na imię... – Jeg heter...
- Nazywam się... – Jeg heter... (etternavn)
- Jestem z Norwegii – Jeg er fra Norge
- Mam ... lat – Jeg er ... år gammel
- Miło mi – Hyggelig å møte deg

Meningsytring

- Uważam, że... – Jeg mener at...
- Moim zdaniem... – Etter min mening...
- Myślę, że... – Jeg tror at...
- Zgadzam się – Jeg er enig
- Nie zgadzam się – Jeg er uenig
- To zależy – Det kommer an på

Argumentasjon

- Po pierwsze..., po drugie... – For det første..., for det andre...
- Z jednej strony..., z drugiej strony... – På den ene siden..., på den andre siden...
- Poza tym – Dessuten
- Dlatego – Derfor
- Jednak – Likevel
- Chociaż – Selv om

Tekstbindere

- Najpierw – Først
- Potem/Następnie – Deretter
- Później – Senere
- W końcu – Til slutt
- Podsumowując – Oppsummerende

Skrivetips

Struktur

1. **Wstęp** – Innledning
2. **Rozinięcie** – Hoveddel
3. **Zakończenie** – Avslutning

Teksttyper

- **List/E-mail:** Drogi/Droga..., Z poważaniem
- **Artykuł:** Overskrift, avsnitt, fakta
- **Opowiadanie:** Kronologisk, preteritum
- **Rozprawka:** Argumenterende tekst

Brevformler

Uformelt:

Drogi Piotrze / Droga Anno,
... Pozdrawiam / Uciskam

Formelt:

Szanowny Panie / Szanowna Pani,
... Z poważaniem / Z wyrazami szacunku

Vanlige feil å unngå

- × Feil aspekt (perf./imperf.)
- × Feil kasus etter preposisjoner
- × Adjektivsamsvar (kjønn/tall)
- × Preteritum må samsvare med kjønn
- × Tallord + riktig kasus

Muntlig eksamen

Forberedelse

- Øv på uttale (nasaler, sz/cz)
- Forbered tema og stikkord
- Repeter vanlige spørsmål
- Øv med medelev/lærer

Under eksamen

- Snakk tydelig og rolig
- Bruk variert vokabular
- Tør å ta pauser
- Spør om du ikke forstår

Nyttige fraser

- Czy może Pan/Pani powtórzyć? (Kan De gjenta?)
- Co znaczy...? (Hva betyr...?)
- Chciał(a)bym mówić o... (Jeg vil gjerne snakke om...)
- Podsumowując... (Oppsummerende...)

Kulturkunnskap om Polen

Geografi

- Hovedstad: Warszawa
- Større byer: Kraków, Gdańsk, Wrocław, Poznań, Łódź
- Grenser: Tyskland, Tsjekkia, Slovakia, Ukraina, Hviterussland, Litauen, Russland
- Østersjøkysten i nord
- Tatras-fjellene i sør

Historie (viktige årstall)

- 966: Kristning av Polen
- 1386-1795: Polsk-litauisk union
- 1795-1918: Delt mellom Russland, Preussen, Østerrike
- 1918: Uavhengighet
- 1939-1945: Tysk okkupasjon, Holocaust
- 1945-1989: Kommunistisk styre
- 1980: Solidarność-bevegelsen
- 1989: Demokratisering
- 2004: EU-medlemskap

Kultur og tradisjoner

- **Wigilia** – Julaften (12 retter)
- **Wielkanoc** – Påske
- **Imieniny** – Navnedag (viktig!)
- **Święto Konstytucji 3 Maja** – Grunnlovsdag
- **Święto Niepodległości** – Uavhengighetsdagen (11. nov.)

Mat og drikke

- **Pierogi** – Fylte deigboller
- **Bigos** – Surkålgryte
- **Żurek** – Sur rugmelssuppe
- **Barszcz** – Rødbetssuppe
- **Kotlet schabowy** – Svinekotelett

Kjente polakker

- Frédéric Chopin – komponist
- Marie Curie (Sklodowska) – fysiker
- Copernik – astronom
- Karol Wojtyła (Pave Johannes Paul II)
- Lech Wałęsa – Nobelprisvinner
- Wisława Szymborska – dikter

Sjekkliste eksamen

- ☐ Riktig kasus og endelser
- ☐ Riktig aspekt (perf./imperf.)
- ☐ Kjønnssamsvar i fortid
- ☐ Adjektivsamsvar
- ☐ Variert ordforråd
- ☐ Tekstbindere og overganger
- ☐ Riktig preposisjon + kasus
- ☐ Les gjennom til slutt

